

QUATREMÈRE, Etienne-Marc
(1782-1857)

Fransız şarkiyatçısı.

Paris'te doğdu. Silvestre de Sacy'den ve diğer şarkiyatçılardan Doğu dillerini okudu. 1807'de Bibliothèque Nationale'in yazma eserler bölümünde göreve başladı. Rouen Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Grek Kürsüsünde 1809-1811 yıllarında çalıştıktan sonra Paris'e döndü. 1815'te Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres'e üye seçildi. 1819'da Collège de France'ta İbrânî, Keldânî ve Ârâmî dillerini okutmaya başladı. 1827'de Ecole des Langues Orientales Vivantes'ta Farsça profesörü oldu. Hayatının daha sonraki dönemleri hakkında bilgi bulunamamıştır. Silvestre de Sacy'nin ölümünden (1838) sonra Fransız şarkiyatçıların en önemli ismi olarak görülen Quatremère eski Mısır'ın tarih ve coğrafyası, eski Mısır dili ve edebiyatı, Arap dili ve edebiyatı, İslâm tarihi ve coğrafyası üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmış, neşre hazırladığı bazı önemli kaynakları Fransızca'ya çevirmiştir. Türkoloji üzerinde de çalışmış, kendisinden önceki Fransız Türkologları Osmanlı araştırmalarıyla yetinirken o Türkoloji çalışmalarının sınırını Orta Asya'ya kadar genişletmiş, Çağatayca eserlerle ilgili araştırmalar yapmıştır. *Journal asiatique* ve *Journal des savants*'ta çok sayıda makalesi yayımlanan Quatremère değerli İslâmî yazmaların bulunduğu zengin bir kütüphaneye sahipti. İrani araştırmacı Tahmûris Sâcidî onun hak-

kında bir doktora tezi hazırlamıştır ("Etienne Marc Quatremère: un maître français de la renaissance orientale", *Universite Paul Valéry*, Montpellier 1987).

Eserleri. *Recherches critiques et historiques sur la langue et la littérature de l'Égypte* (Paris 1808); *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte et sur quelques contrées voisines* (Paris 1810; Frankfurt 1997 [tıpkıbasım]); *Mémoire sur les nabatéens* (Paris 1835); *Mélanges d'histoire et de philologie orientale* (nşr. E. Ducrock, Paris 1861). Ayrıca Ebû Ubeyd el-Bekrî'nin *el-Mesâlik ve'l-memâlik*'inin Kuzey Afrika'ya dair bölümünün muhtasar tercümesini yapmıştır (*Notices et extraits des MSS de la BN*, XII [Paris 1831], s. 437-664). Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî'nin *Câmi'u't-tevârih*'inin ilk cildinin Moğollar'la ilgili bölümünü (*Histoire des mongols de la Perse*, Paris 1836), Makrîzî'nin *es-Sülûk li-ma'rifeti düveli'l-mülûk*'ünü (*Histoire des sultans mamlouks de l'Égypte II*, Paris 1837-1844 [648-708/1250-1309 yılları arası]), İbn Fazlullah el-Ömerî'nin *Mesâlikü'l-ebşâr*'ının Asya ile ilgili bölümlerini ("Notice de l'ouvrage qui a pour titre: Mesâlek al-abşâr fi memâlek al-amşâr. Voyages des yeux dans les royaumes des différentes contrées", *Notices et extraits des MSS de la BN*, XIII [Paris 1838], s. 151-384) tercüme etmiştir. Ab-

dürrezzâk es-Semerkindî'nin *Maṭla'ı Sa'adeyn* adlı tarihini de Fransızca'ya çevirmiştir ("Maṭla-ı sa'adeyn notice de l'ouvrage persan qui a pour titre: Matla-assaadein ou-madjma-albahrein et qui contient l'histoire des deux sultans Schah-Rokh et Abou-Sa'id", *Notices et extraits des MSS de la BN*, XIV/1 [Paris 1843], s. 133-175). Ali Şîr Nevâî'nin *Muhâkemetü'l-lugateyn* adlı eserini (*Chrestomathie en turk oriental*, Paris 1845) ve İbn Haldûn'un *Muḳaddime*'sini (*Prolégomènes d'Ebn Khaldoun*, I-III, Paris 1858) neşretmiş, ayrıca tercümesine de başlamış, ölümü üzerine yarım kalan tercüme Mac-Guckin de Slane tarafından tamamlanmıştır. Quatremère, çok sayıda eseri tarayarak bir Suriye dilleri sözlüğü hazırlamaya girişmiş, ancak büyük ölçüde olgunlaştırdığı çalışmasını tamamlayamadan ölmüştür. Payne Smith, *Thésaurus Syriacus* isimli sözlüğünde bu notlardan istifade etmiştir. Onun Arapça, Farsça ve Türkçe lugat çalışması da yarım kalmıştır. Bununla ilgili fişler Münih Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Çağatayca sözlük için hazırladığı fişler Julius Theodor Zenker tarafından düzenlenerek *Türkische-arabisch-persisches Handwörterbuch* adıyla yayımlanmıştır (Leipzig 1866-1876).

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akikî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, I, 171-172; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikîn*, Beyrut 1984, s. 311-314; Ebû'l-Kâsım-ı Şehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran 1352 hş., s. 287-288; B. Sainte-Hilaire, "Notice sur M. Etienne Quatremère", *Journal des savants*, (1857), s. 708-723; Faruk Bilici, "Fransa", *DA*, XIII, 192.

 İSMAİL YİĞİT